

Date: 21st January-2026

**TALABALAR AKADEMIK MUVAFFAQIYATINING PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI**

Bazarbayeva Barno Alisherovna

Osiyo Xalqaro Universiteti

Pedagogika yo‘nalishi, 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Mazkur tezisda oliy ta‘lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalarning akademik muvaffaqiyatiga ta‘sir etuvchi pedagogik va psixologik determinantlar tizimli ravishda tahlil qilingan. Tadqiqotda akademik muvaffaqiyat tushunchasining mazmuni, ta‘lim jarayonini tashkil etish sifati, o‘qituvchi shaxsiyati, o‘quv muhiti kabi pedagogik omillar hamda motivatsiya, emotsional barqarorlik, kognitiv qobiliyatlar va o‘rganish strategiyalari kabi psixologik omillarning akademik natijalarga ta‘siri yoritilgan. Pedagogik va psixologik determinantlarning o‘zaro uyg‘unligi akademik muvaffaqiyatni ta‘minlashning muhim sharti ekanligi ilmiy asoslangan.

Kalit so‘zlar: akademik muvaffaqiyat, pedagogik determinantlar, psixologik determinantlar, o‘quv motivatsiyasi, o‘quv muhiti, kognitiv qobiliyatlar, oliy ta‘lim.

Annotation: This thesis analyzes pedagogical and psychological determinants influencing the academic achievement of students in higher education institutions. The study examines the concept of academic achievement, pedagogical factors such as the organization of the educational process, teacher personality, and learning environment, as well as psychological factors including motivation, emotional stability, cognitive abilities, and learning strategies. The interrelation between pedagogical and psychological determinants is scientifically substantiated as a key condition for ensuring sustainable academic achievement in higher education.

Keywords: academic achievement, pedagogical determinants, psychological determinants, learning motivation, learning environment, cognitive abilities, higher education.

TEZIS

Zamonaviy ta‘lim tizimi sharoitida oliy ta‘lim muassasalari oldiga qo‘yilayotgan muhim vazifalardan biri – talabalarning akademik muvaffaqiyatini ta‘minlash orqali raqobatbardosh, mustaqil fikrlovchi va kasbiy jihatdan yetuk mutaxassislarni tayyorlashdan iboratdir. Akademik muvaffaqiyat bugungi kunda ta‘lim sifatining asosiy ko‘rsatkichlaridan biri sifatida e‘tirof etilib, u nafaqat o‘zlashtirish darajasi, balki talabaning bilimlarni amaliyotda qo‘llay olish qobiliyati, o‘qishga bo‘lgan munosabati va shaxsiy rivojlanishi bilan ham belgilanadi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, akademik muvaffaqiyat yagona omil bilan izohlanmaydi. U pedagogik va psixologik determinantlarning murakkab o‘zaro ta‘siri natijasida shakllanadigan ko‘p omilli jarayondir. Shu bois talabalarning akademik muvaffaqiyatiga ta‘sir etuvchi pedagogik va psixologik determinantlarni tizimli tahlil qilish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Date: 21st January-2026

Pedagogik determinantlar orasida ta'lim jarayonini tashkil etish sifati yetakchi o'rin tutadi. O'quv mashg'ulotlarining mazmunan boyligi, mantiqiy izchilligi, o'qitish metodlarining zamonaviyligi va talaba shaxsiga yo'naltirilganligi akademik muvaffaqiyatning muhim shartidir. Faol va interaktiv o'qitish metodlari, muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish va raqamli texnologiyalardan foydalanish talabalarning bilish faolligini oshiradi hamda ularni o'quv jarayonining faol subyektiga aylantiradi.

O'qituvchi shaxsiyati va uning pedagogik mahorati ham talabalarning akademik muvaffaqiyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchining kasbiy kompetentligi, muloqot madaniyati, adolatli baholash tizimi va qo'llab-quvvatlovchi munosabati talabalarda o'qishga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantiradi. Tadqiqotlar shuni tasdiqlaydiki, o'qituvchi tomonidan yaratilgan psixologik jihatdan qulay va ishonchli muhit talabalarning akademik faolligi va natijalarini oshiradi.

Pedagogik determinantlarning yana bir muhim tarkibiy qismi – o'quv muhiti va ta'lim resurslaridir. Zamonaviy ta'lim muhiti faqat texnik vositalar bilan emas, balki psixologik qulaylik, ochiq muloqot va hamkorlikka asoslangan munosabatlar bilan ham tavsiflanadi. Elektron ta'lim platformalari, raqamli resurslar va mustaqil o'rganish imkoniyatlari talabalarning akademik muvaffaqiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Akademik muvaffaqiyatning psixologik determinantlari orasida o'quv motivatsiyasi markaziy o'rin egallaydi. Motivatsiya talabaning o'qishga bo'lgan ichki ehtiyoji, maqsadga yo'naltirilganligi va o'quv jarayonidagi qat'iyatlilikini belgilaydi. Ilmiy adabiyotlarda motivatsiya ichki va tashqi turlarga ajratiladi. Ichki motivatsiya talabaning bilimga bo'lgan qiziqishi va shaxsiy rivojlanishga intilishi bilan bog'liq bo'lib, akademik muvaffaqiyatni uzoq muddatda barqaror ta'minlaydi. Tashqi motivatsiya esa baho, rag'bat va ijtimoiy omillar bilan bog'liq bo'lib, qisqa muddatli natijalarga olib kelishi mumkin.

Shaxsiy va emotsional omillar ham akademik muvaffaqiyatning muhim psixologik determinantlari hisoblanadi. O'ziga bo'lgan ishonch, emotsional barqarorlik, stressga chidamlilik va o'zini boshqara olish qobiliyati talabaning o'quv faoliyatidagi samaradorligini belgilaydi. Imtihon oldi tashvishi va emotsional zo'riqish kognitiv jarayonlarga salbiy ta'sir ko'rsatib, real bilim darajasining to'liq namoyon bo'lishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Shu sababli talabalarda stressni boshqarish va emotsional intellekt ko'nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Kognitiv qobiliyatlar va o'rganish strategiyalari ham akademik muvaffaqiyatni ta'minlovchi muhim omillar sirasiga kiradi. Diqqat, xotira, tafakkur, tahlil va umumlashtirish kabi kognitiv jarayonlarning rivojlanganligi bilimlarni samarali o'zlashtirishga xizmat qiladi. Vaqtini rejalashtirish, mustaqil o'rganish, o'z-o'zini nazorat qilish va refleksiya qilish strategiyalariga ega talabalar akademik faoliyatda yuqori natijalarga erishadilar.

Pedagogik va psixologik determinantlar o'zaro uzviy bog'liq holda namoyon bo'ladi. Qo'llab-quvvatlovchi pedagogik muhit talabaning ichki motivatsiyasini oshiradi, motivatsiyasi yuqori bo'lgan talaba esa o'quv jarayonida faolroq ishtirok etadi. Demak, akademik muvaffaqiyat pedagogik va psixologik omillarning integratsiyasi natijasida shakllanadi.

Date: 21st January-2026

Xulosa qilib aytganda, talabalarning akademik muvaffaqiyatini ta'minlash uchun ta'lim jarayonida pedagogik va psixologik determinantlarni kompleks yondashuv asosida hisobga olish zarur. Ta'lim sifatini oshirish, talabalarning ichki motivatsiyasini rivojlantirish, psixologik qo'llab-quvvatlash tizimini kuchaytirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish akademik muvaffaqiyatni ta'minlashning muhim shartlari hisoblanadi. Mazkur tezisda ilgari surilgan ilmiy xulosalar oliy ta'lim muassasalarida ta'lim samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bybee, R. W. **The BSCS 5E Instructional Model: Creating Teachable Moments.** – Colorado Springs: BSCS, 2014.
2. Trilling, B., & Fadel, C. **21st Century Skills: Learning for Life in Our Times.** – San Francisco: Jossey-Bass, 2009.
3. Zimmerman, B. J. **Self-Regulated Learning and Academic Achievement: An Overview.** – New York: Routledge, 2011.
4. Deci, E. L., & Ryan, R. M. **Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior.** – New York: Plenum Press, 2000.
5. G'ofurov, S. **Pedagogika va psixologiya asoslari.** – Toshkent: Fan, 2019.
6. Jo'rayev, R. X. **Zamonaviy pedagogik texnologiyalar.** – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
7. OECD. **Innovative Learning Environments.** – Paris: OECD Publishing, 2017.
8. Schunk, D. H. **Learning Theories: An Educational Perspective.** – Boston: Pearson Education, 2012.

